

Dr. Janko Pajk.

(Spisal dr. Fr. L.)

Prijateljstvo nam nalaga dolžnost, da zopet pišemo življenjepis slovenskemu književniku. V onih letih, ko se začenja vneti ogenj domovinske ljubezni, v lepih dijaških letih smo mnogokrat obstali ob imenu Janka Pajka, ki smo ga spoznavali neutrudljivega delavca na našem književnem polju. In ko se je naposled osnulo tesnejše razmerje med njim in med pisateljem teh vrstic, cenili smo poleg drugega tudi lepa svojstva njegovega značaja. Ker je sedaj nepričakovano zgodaj sklenil življenje, podajemo iz svojega poznavanja bravcem malo njegovo sliko, kratko načrtano podobo njegovega življenja in delovanja.

Naš pisatelj se je rodil v Št. Pavlu v Savinjski dolini ali pri Boljski na Štajerskem, dné 14. grudna l. 1837. V osnovne šole je hodil v Spodnji Poljskavi, ne daleč od Pragerskega; učni jezik je bil tukaj kakor večinoma drugodi na Spodnjem Štajerskem nemški. V l. 1849. in 1850. pa je bil v ljudski šoli v Mariboru, da se tam bolje pripravi za gimnazijo, v katero je vstopil l. 1850. Gimnazijec je bil od l. 1850. do 1858. vseskozi z odličnim uspehom. V prvih treh letih gimnazijskih mu je bil učitelj veronauka in slovenščine Davorin Trstenjak. Tako se je začelo znanje med učiteljem in učencem, ki je bilo jako važno za slovstveno delovanje Pajkovo.

„Dom in svet“ 1899, šte. 23.

Ko je prebil l. 1858. zrelostni izpit z odliko, odšel je na dunajsko vseučilišče, na katerem se je do l. 1862. učil slavistike in klasičnih jezikov. Ves čas svojega bivanja na Dunaju je bil marljiv učenec Miklošičev, s katerim je občeval tudi osebno. Med drugimi njegovimi profesorji omenjamo slavnega Bonitza, ki je cenil svojega nadarjenega slušatelja.

Dr. Janko Pajk.

Po dovršenih izpiti je bil nastavljen l. 1862. za namestnega učitelja na goriški gimnaziji, kjer je ostal do l. 1864. in učil največ slovenščino. V tej dobi je objavil svoj prvi spis. Pa o tem čujmo njega samega¹⁾: „Pisateljati sem začel l. 1862 po dovršenih univerzitet-skih naukah s sestavkom: ‚Nekteri fonetični zakoni našega jezika‘ v Novicah 1862, št. 39. Prvi deljši spis sem priobčil v programu goriške gimnazije l. 1863 z nadpisom: ‚O slovenskih narodnih pesnih‘. Iz učenja hrvatsko-srbske literature je prirastla knjiga: ‚Izbrane narodne srbske pesni‘ v

Gorici 1865²⁾, iz ktere je ‚Kratka srbska gramatika‘ sim prenatisknena. Ondaj sem namerjaval celo zbirko hrvatskih in srbskih poezij, namreč ‚dubrovačkih‘ s slovenskim tolmačenjem izdati; čas in občinstvo podvzetju nista bila ugodna. Iz Gorice v Kranj

¹⁾ Jos. Pajka Izbrani spisi. 1872. Predgovor.

²⁾ Drugi natisk je izšel v Ljubljani 1881. Založila in izdala Klein & Kovač.

se preselivši“ (l. 1864. je bil imenovan definitivni učitelj na ondotnji nižji gimnaziji) „napisal sem v ondotnji gimnazijski program razpravo: ‚O uspešnem učenju‘ l. 1866. Zamenivši l. 1867 Kranj z Mariborom našel sem tu obilo plodnega polja toli literarnega, koli političnega, izlasti po ustanovljenji ‚Slov. Nar.‘ v Mariboru l. 1868. V Kranju sem se poleg uka za svoj poklic šče s prirodoslovskimi, propedevtičskimi in pedagoškimi znanostmi bavil. Odtvorivši si tako pogled v vidno prirodo kakor v duševni svet začutil sem v Mariboru šče potrebnost, seznaniti se z živečim in borečim človeštvom, kar me je k učenju povestnice, zemljepisja, statistike in narodnega gospodarstva napotilo. Izlasti narodno gospodarstvo, katerega sem se l. 1868 z veliko gorečnostjo lotil, premenilo in popravilo je moje dotlenje naglede o političnem in socialnem životu starih in novih narodov.“

Ko je bival v Kranju, je našel star slovenski rokopis, ki ga je l. 1870. izdal v Mariboru: „Stari rokopis kranjskega mesta. Našel in z opombami izdal Janko Pajk.“ (Iz programa mariborske gimnazije ponatisk.) Tedanje živahno gibanje Slovencev na političnem polju je vabilo na delo tudi mladega profesorja, in temu vabilu se ni ustavljal. Ne samo da je večkrat pisal članke za mariborski „Slov. Narod“, tudi govoril je ob nekaterih prilikah politične govore. A s tem si je nakopal nevoljo vlade. Še bolj se je zameril vladi, ko je l. 1870. dné 13. velikega srpana s profesorji mariborske gimnazije: Majcigerjem, Šumanom in dr. Žagarjem ministertvu predložil spomenico, ki je razkladala in dokazovala potrebo slovenske nižje gimnazije v Mariboru. Meseca prosenca l. 1872. je došel odgovor: ministertvo je prošnjo do cela odbilo, a ne samo to, temveč dva meseca potem je profesorja Pajka iz službenih ozirov prestavilo v (dolenjsko) Novo mesto. Prosil je, da bi ga pustili v Mariboru, ker mu je bila žena (to je bila njegova prva žena, ki mu je umrla l. 1875.) bolna, a ministertvo mu ni uslišalo prošnje. To ga je tako razvnelo, da je popustil meseca

kimavca l. 1872. državno službo, hoteč se popolnoma posvetiti narodnemu delu. Izdal je svoje že prej omenjene „Izbrane spise“ (8°, str. 201), ki so politične, narodno-gospodarsvene in naučne vsebine, in pridno delal na književnem polju. L. 1872. je začela v Mariboru izhajati „Zora“, za katero je pisal od II. letnika naprej tudi prof. Pajk; l. 1874. jo je že urejal¹⁾ sam in koncem leta tudi dobil v svojo last s tem, da je kupil mariborsko „Narodno tiskarno“.²⁾ Tako je bil pokojnik z vsemi svojimi silami priklenjen na slovensko književno polje. Pogumno in živahno se je lotil zlasti urejanja „Zore“, kateri je dal za l. 1875. lepo in veliko zunanjo obliko. List je imel veliko prijateljev³⁾, in zlasti dijaštvo ga je rado čitalo; a semtertje se je pokazala kaka hiba, kaka prenačljenost, kaj okornega — in vsestransko ni ugajal. V onem času, meseca svečana l. 1876., se je poročil s pisateljico Pavlino Doljakovo, ki je tudi odtlej jako marljivo pisateljvala, a ne manj skrbno stala na strani svojemu soprogu ko dobra družica. L. 1876. je zopet začel izhajati dunajski „Zvon“ in potegnil nase mnogo „Zorinih“ naročnikov; vrh tega se je njen urednik prenačlo zapletel v polemiko s profesorjem Stritarjem in zlasti še s prof. Levcem. V tej borbi je omagal, prenehal konec l. 1877. izdajati „Zoro“ in za dalje časa utihnil na slovenskem književnem polju. L. 1877. je zopet vstopil v državno službo in dobil profesorsko mesto v Riedu na Gor. Avstrijskem, a temu se je odrekel že čez dva meseca.⁴⁾ Kmalu potem je tudi prodal tiskarno z neugodnim uspehom.

¹⁾ Ob tej priliki dostavljamo življenjepisu Štruklja-Jaroslava to, da je bil sotrudnik tudi pri „Zori“ in „Vestnik u“. V II. tečaju „Vestnika“ je objavil obširen spis: „Ivan Huniad. Zgodovinski obraz.“

²⁾ Dotlej je imelo Narodno Tiskarno v lasti delniško društvo.

³⁾ Tedaj je izdal: „Venček domačih cvetlic.“ Prijateljem „Zore“ poklonil Janko Pajk. V Mariboru. 1875. Pajkova tiskarna. 12°.

⁴⁾ Ob tem času je izdal spis: „Augustus und Horaz. Deren Zeit, Charakter und gegenseitige Beziehungen. Ein Beitrag zur Charakteristik des genannten Dichters. Von Professor Johann Pajk. Marburg in Steiermark, 1877. Druck und Verlag J. M. Pajk.“

Sedaj je prišla zanj najtužnejša doba v življenju. Bival je nekaj časa še v Mariboru, a odtod se je preselil l. 1878. z rodino v Gradec, kjer se je vpisal na vseučilišču izrednega slušatelja modroslovja. Pisateljjevanje slovensko mu je bilo zagrenjeno, življenje mu je bilo dokaj bridko; tedaj je iskal tešila v — modroslovju, kakor že marsikdo drugi. Ob enem je upal, da dobode, ako doseže doktorski naslov, lože primerno službo, morda celo na vseučilišču. Tedaj je predaval v Gradcu profesor Alojzij Riehl, zmeren Herbartijanec, katerega se je Pajk oklenil z vso dušo. Odslej je bilo vse njegovo mišljenje in teženje obrnjeno skoro le na modroslovje, in reči smemo, da si je pridobil obilno znanja v modroslovni književnosti, izvečine le v novejši; pač je poznal tudi grško modroslovje, vsaj Platona, dokaj dobro, nikakor pa ne peripatetičnega modroslovja in njega veljave v poznejšem razvoju modroslovja. Za doktorja modroslovja je bil promoviran na Dunaju meseca malega srpana l. 1887. na podlagi disertacije „O človeškem posnemanju“ (Theorie der menschlichen Nachahmungen), katero je dal pozneje v tisk v programu II. nemške gimnazije v Brnu. Jeseni l. 1879. je naposled stopil v državno službo in odšel na II. nemško gimnazijo v Brnu, kjer je služboval do l. 1887. V programu te gimnazije je izdal poleg omenjene disertacije tudi še: „Principien der Newtonschen Inductionsmethode“ (1890). L. 1887. je bil nastavljen na Franc-Jožefovi gimnaziji na Dunaju, kjer je služboval do malega srpana t. l. V tej dobi je izdal v nemškem jeziku: „Platons Metaphysik im Umriss“ (1888), „Zur Gymnasialreform. Mit einem Lehr- und Stundenplan“ (1890), „Sallust als Ethiker“ (1892 in 1895), in svoje največje in najpomembnejše delo: „Praktische Philosophie. Ein Hilfsbuch für öffentliche und private Erziehung. Wien. 1896. Im Selbstverlage des Verfassers.“ 8°. Str. 180. Cena 3 K). O tem delu ne moremo govoriti ob kratkem, le to omenjamo, da je po vsebini in po obliki najjasnejše in naj-

8°. Str. 68. Pisatelj pravi, da je Horac njegov pesnik-ljubljenec, in kaže, da ga res dobro pozna.

bolj dovršeno med njegovimi deli. Njegovi nemški spisi kažejo, kako dobro je imel v oblasti nemščino. Vsekako so v obče njegovi nemški spisi po obliki relativno boljši kakor slovenski.

Dasi je namreč pokojni profesor Pajk že pred svojo modroslovno dobo pisal nekaterikrat trdo slovenščino, poslabšal si je pisavo, odkar je živel med Nemci in odkar se je baval z modroslovjem. V tej dobi je pisal manj slovensko, a pisal je vendar-le: pisal je v „Kres“ n. pr. I. letnik: „Nekaj domačih besed“, „Doneski k filozofične terminologiji“, „Svobodne misli o naši izobrazbi“; pisal je za „Slovensko Matico“ n. pr. l. 1881. v „Letopisu“: „Lessingova in Šekspirova sodba o Židih“, l. 1887.: „O jedru tragedije in drame sploh“; pisal je za „Zvon“ (l. 1894.): „Davorin Trstenjak. Doneski k njegovemu životopisu“; pisal je za družbo sv. Mohorja: „Kaj ljudje na naši zemlji jedó“ („Koledar“ 1886), „Kako človek na naši zemlji stanuje“ („Večernice“ 1886), „Davorin Trstenjak kot človek“ („Koledar“ 1892); pisal je za list „Slovenski pravnik“: „Dotike prava in naravstva“ (1892), „O naravstveni obvezanosti“ (1893); pisal je za „Slovenski Narod“ in tudi za naš list. Ko je „nova struja“ pri nas Slovencih vzbudila mnogo nasprotstva, oglasil se je rezko v „Edinosti“ tudi pokojni Pajk. Poslednji spis, ki ga je pokojnik objavil, je bila ona kritika našega „Cvetja s polja modroslovskega“ v „Edinosti“ 11.—13. štev. t. l. s podpisom Adriaticus, ki smo jo omenili na platnici letošnje 3. številke. Mislimo, da ne pozna zgodovina mnogo primerov tako trdega javnega nastopa proti osebnemu prijatelju, a lahko rečemo, da smo prav zaradi tega nenavadnega napada bili popolnoma mirni, ker smo si bili v svesti, da mu podlaga niso stvarni razlogi. In kaj je bilo vzrok? Reči smemo, da je bila vzrok temu pokojnikova živčna bolezen¹⁾, velika razdraženost, v kateri se

¹⁾ Zaradi raznih bridkih dogodkov v javnosti ga je proti koncu življenja rada napadala slutnja ali ga je težilo domnevanje, da ga ta ali oni sovražni in preganja. Tako si je domneval tudi, da mu

že ni do cela zavedal vsega, kar je storil ali zapisal. Zato je pozneje obžaloval, da je pisal ono stvar za tržaški list.

Pokojnik je bil sicer jako finega in navadno mirnega vedenja in značaja, a bil tudi jako razdražljiv. Nezgode z napornim delom vred so udarjale na njegovo telesno zdravje in mu jemale moči. Zadnja leta je mnogo bolehal; zlasti poslednje šolsko leto je tako oslabel, da je le težko opravljal svoje posle. Lahko ga je kaj razburilo, a ko je ponehala razdraženost, bil je utrujen do smrti. Živci so mu bili potrti. Skrajnje utrujen je končal šolsko leto in prišel s svojo rodbino v Kranj, kjer se je želel okrepiti v dobrem zraku. A tukaj se mu je bolezen še poslabšala in kmalu pokazala, da je neozdravljiva. K živčni bolezni je pritisnila tudi srčna in h koncu še obistna bolezen. Ko se je koncem kilmavca preselil v Ljubljano, bili so njegovi dnevi šteti. Bil je večinoma nezavesten. Iz velikega trpljenja ga je rešila smrt dne je naš list nasproten, ker smo zavrnilo njegove nazore o Aristotelu. (L. 1890, str. 125.)

7. listopada. Pokopan je v lastni rakvi na ljubljanskem pokopališču.

Kakor je vedno živel krščansko in ni zanemarjal svojih verskih dolžnostij, tako je tudi umrl krščansko udan v voljo božjo in prejemši po svoji želji opetovano poslednje zakramente.

Pokojnik je bil izredno nadarjen in jako delaven mož. Imel je dober spomin, vendar ni pretehtal vselej vsake stvari, katero je zapisal. Zato mu kritika ni bila vedno ugodna. Priznati in poudarjati pa moramo, da je v svoji srečni dobi mnogo storil za naš narod, kateremu je bil v ljubezni zvest do zadnjega trenutka. V življenju je mnogo deloval, a tudi mnogo trpel, kar mu je skrajšalo življenje.

Ob grobu je pozabljen vsak razpor, tu poneha vsako nesoglasje in se preliva v otožno žalovanje. Veselimo pa se, da je bela Ljubljana, središče Slovenije, dala zadnje počivališče domoljubnemu srcu pokojnega dr. Janka Pajka.

Jesenski dihi.

(Speval *Silvin Sardenko*.)

V.

Na vrtni veselici
zvené živahne strune,
z dreves jim veli listi
v naročaj plavajo . . .

Še enkrat, predno zemlja
zaplete jih v trohljivost,
na strunah bi se radi
srebrnih zibali.

Za časek oživeli
trenutki bi jim stari,
ko prve so jih rahle
objele sapice.

Na vrtni veselici
zvené živahne strune,
z dreves jim veli listi
v naročaj plavajo . . .

VI.

Da bi vedel, da bi pomnil,
kdaj sem rajal pod goró:
v hrastič sem ime si vdolbel,
vi ne veste, prav skrbnó.

Danes v hrastu moje črte
rob objema bled-rdeč . . .
Ej, nekdanj so črke bile,
ali črke niso več!

In tako v drevo življenja
svoje bitje črta vsak.
Deblo raste . . . prazne črte . . .
temne kakor — grobni mrak.